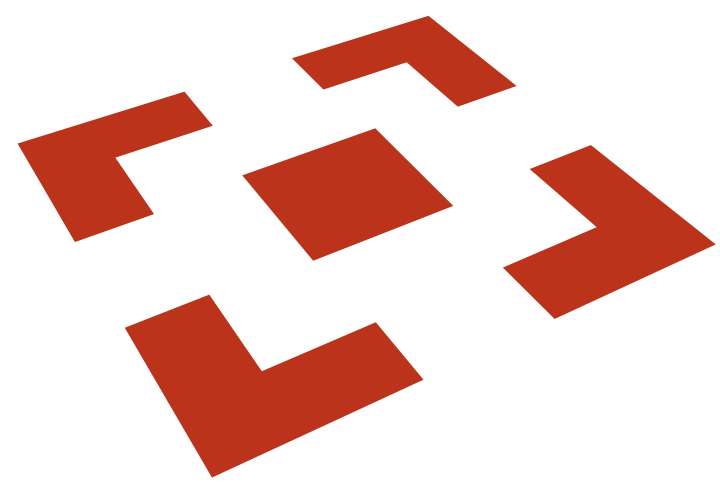

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Pyšolce

Spolek na ochranu památek Bystřicka z.s.

Jde o dobrovolné, zájmové a neziskové sdružení, založené r. 2002, s obnovenou aktivní činností od r. 2019. Tato organizace si klade za cíl přispívat k záchraně ohrožených nemovitých kulturních památek, především v regionu Bystřicka. Spolek spolupracuje s Městským muzeem v Bystřici n. Pernštejnem, Archaíou Brno z.ú., Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Telči a Archeologickým ústavem AV ČR Brno, v.v.i.

V současnosti je pozornost spolku zaměřena především na zříceninu hradu Pyšolce (k. ú. Vír; okr. Žďár n. Sázavou), který náleží k nevelkým hradům tzv. bergfritové dispozice. Hrad je tvořený jádrem a dvěma předhradími, přístup k němu zajišťovala šíjová cesta, přerušená třemi výraznými příkopy. Hlavní dominantu Pyšolce dnes tvoří torzo bergfritové věže a pozůstatky dvou opěrných pilířů. Zhruba stoletá éra existence hradu skončila před polovinou 15. století.

Dosavadní výsledná činnost spolku:

Geomorfologické mapování terénu blízkého okolí hradu – nalezení zdrojů surovin potřebných k výstavbě hradu; lokace souvisejících objektů (lom na těžbu vápence, vápenická pec, mlířišť).

Detektorový průzkum zaměřený na výskyt kovových předmětů v blízkosti povrchu – nálezy militarií, masivního klínu, mincí, stříbrného prstenu, vidličky s ozdobnými nýty aj.

Geodetické zaměření – realizace geodetického zaměření byla provedena Ústavem geoniky AV ČR, v.v.i. pomocí technologie 3D pozemního laserového skenování.

Sít geofyzikálních profilů – hlavním cílem geofyzikálního měření (RNDr. František Hubatka a Mgr. Petr Kovář) na lokalitě hradu Pyšolec bylo potvrzení předpokládané polohy hradní cisterny, kvalifikovaný odhad její hloubky, dále zjištění základní stavební dispozice hradního jádra, průběh skalního podloží a ověření vhodnosti zvolené geofyzikální metody a zvážení provedení mělké seismiky.

Archeologický výzkum hradní cisterny – cisterna byla situována do prostoru hradního nádvoří v poloze mezi bergfritem a palácem a před odkryvem se zde jevila jako výrazná prohlubeň. Objekt byl již v minulosti částečně vytěžen, a to až do hloubky 4 m. Po odstranění novodobého odpadu byla zastížena vrstva tvořená převážně zříceným palácovým zdívem.

Prezentace cisterny – rekonstrukce zachovalého zdíva cisterny byla vytvořena v souladu s vyjádřením NPÚ, ÚOP v Telči. Na jeho doporučení měla být obezdívka vytvořena v maximální výšce metr nad úroveň skalního podloží. Vzhledem ke zdejší drsnější mikroklimatické situaci a stavu původní obezdívky zvolili kameníci vápeno-cementovou směs s vyšší zrnitostí a pevností (10 Mpa). Z obezdívky byly odstraněny všechny uvolněné kameny a koruna zachovalého zdíva byla po důkladném očištění připravena k obezdívce. Dále měla být cisterna opatřena mříží zapuštěnou do zpevněné koruny zachovalého zdíva. Cílem obnovy a rekonstrukce nebylo vytvoření nové stavební památky, spíše snaha prezentovat cisternu jako významnou technickou památku.

Autorka textu: **Michaela Korbičková**, místopředsdkyně výboru spolku, 2023

Spolek má celkem 16 členů, jeho předsedou je archeolog a ředitel Městského muzea v Bystřici n. Pernštejnem PhDr. Vladimír Císár.

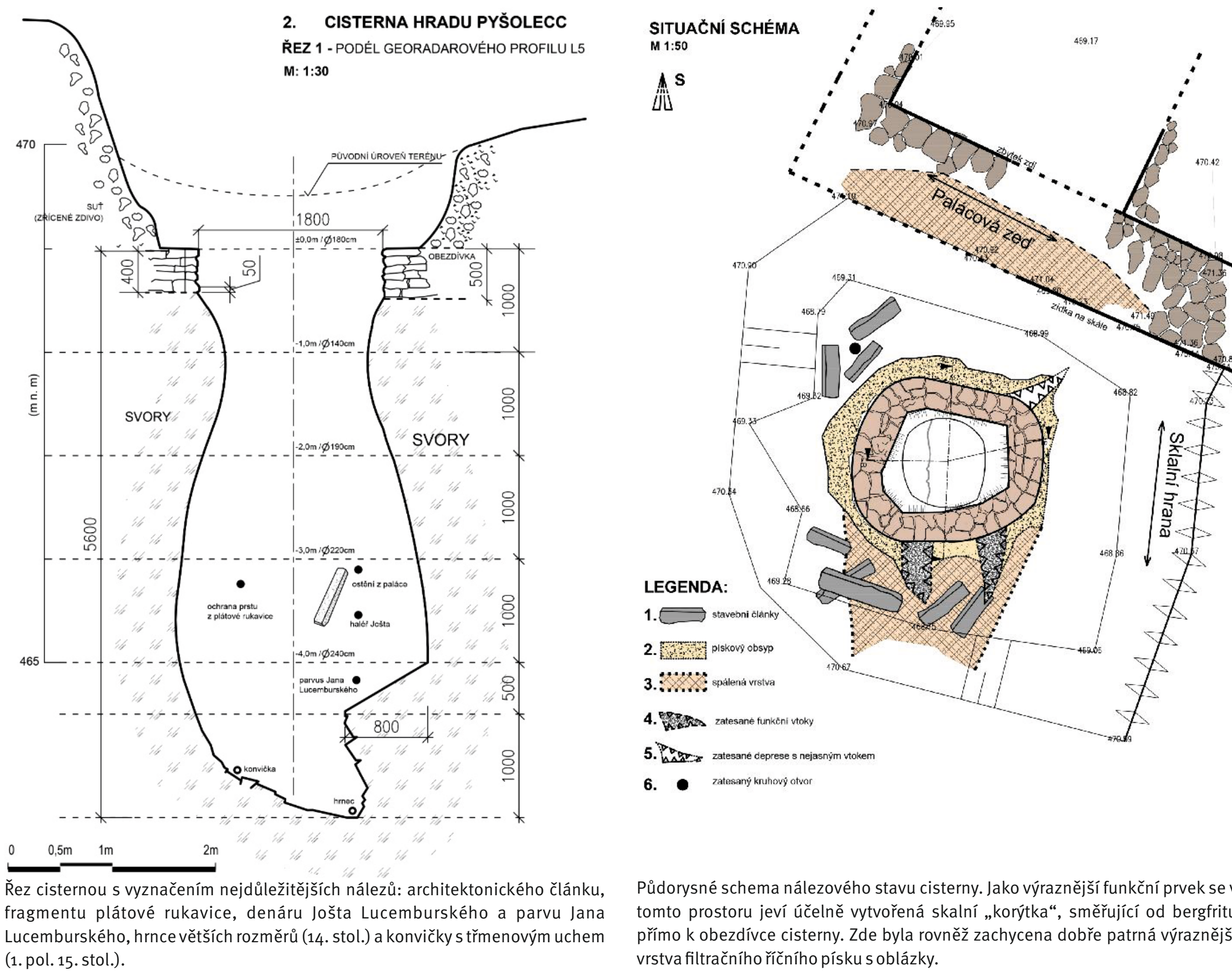
Hlavní dominantu Pyšolce dnes tvoří torzo bergfritové věže.

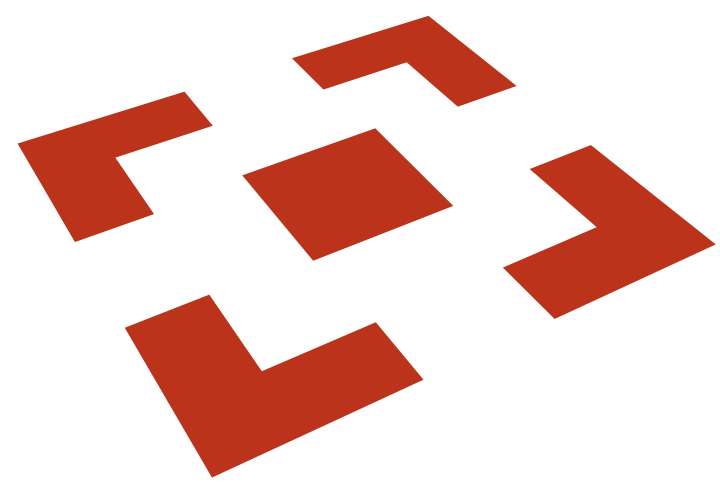
Nálezový stav roubení cisterny dochované výšky 40–80 cm, tvořeného z 5–8 vrstev plochých lomových kamenů z místního zdroje.

Po výsledné rekonstrukci cisterny měl být do jisté míry patrný rozdíl mezi zpevněným dochovaným zdívem a nově vyzděnou vrstvou. Kamenické práce byly provedeny zkušenými kameníky, kteří byli doporučení A. Dunajovou z NPÚ, ÚOP v Brně. Mříž vyrobil kovář T. Zima.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně
nám. Svobody 8, 601 54 Brno

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Statické zajištění hradu Cimburka

Polypeje – spolek pro obnovu a využití historických památek

Spolek, který v současné době čítá na 40 členů, byl založen v roce 1994 s cílem statického zajištění hradu Cimburka a jeho zpřístupnění veřejnosti. Od samého počátku spolek spolupracoval s Fakultou architektury VUT v Brně. Snahy o záchranu hradu započaly již koncem 80. let 20. století, kdy se zřítla západní palácová stěna a hrad tak přišel o cenné architektonické detaily. V roce 1997 byl zpracován podrobný stavebně historický průzkum, projekt statického zabezpečení a bylo vydáno stavební povolení. Od této doby započaly práce na obnově hradu pod dohledem pracovníků NPÚ, a tyto systematicky pokračují do současnosti. Cílem snah našeho spolku je, aby byl hrad bezpečný, přístupný veřejnosti a aby byl prostřednictvím různých kulturních akcí živoucím objektem.

Financování činnosti spolku probíhá z více zdrojů. V minulosti jsme realizovali projekty v rámci programu Interreg IIIA a Culture 2000. V současné době jsou opravy financovány z Programu záchran architekturového dědictví Ministerstva kultury, dále pak z příspěvků majoritního spoluvlastníka hradu Města Koryčany, z drobných sponzorských darů a v neposlední řadě z vlastní hospodářské činnosti spolku (vstupné, prodej drobného občerstvení a suvenýrů).

Spolek na základě dohody spoluvlastníků o užívání společné věci zajišťuje provoz hradu, dále zpracovává a spolu s Městem Koryčany podává žádosti o dotace, zajišťuje práce na obnově objektu, komunikuje se zástupci památkové péče a pořádá četné kulturní akce. Od roku 1994 do roku 2022 bylo na hradě odpracováno 208.050 dobrovolnických hodin, ať už při přesunech materiálu, konzervaci hradu, zajištění provozu či pořádání kulturních akcí. Práci dobrovolníků využíváme především pro zajištění provozu objektu, přesuny hmot a materiálu, pomocné práce při obnově objektu, údržbové práce a práci při organizaci a pořádání kulturních akcí. Odborné práce jsou realizovány kvalifikovanými řemeslníky.

Při obnově objektu i budování zázemí pro provoz objektu je nezbytná komunikace a spolupráce se zástupci památkové péče. Často jsou pohledy nás, jako spoluvlastníka objektu, rozdílné od pohledu památkářů, nicméně ve většině případů se daří nalézt dobré řešení pro obě strany. Se zástupci památkové péče se pravidelně scházíme, nad problémy diskutujeme a hledáme průsečík v našich náhledech na jednotlivé problémy.

Asi největší zkušeností z naší dlouholeté snahy o obnovu hradu Cimburka z hlediska památkové péče je otázka pojiv. Od počátku jsme hledali vhodná pojiva, která by měla dlouhou životnost a zároveň, aby v dlouhodobém horizontu nenarušovala pískovec, z něhož je náš objekt postaven. Jako zatím nejlepší technologie se jeví použití vápenné malty s příměsí metalupku. Tuto technologii jsme testovali v letech 2005 a 2006 s prof. RNDr. Pavlou Rovnaníkovou, CSc. z Fakulty stavební VUT v Brně. Od roku 2011 jsou veškeré práce prováděny touto technologií a jeví se, že životnost této malty bude dlouhodobá. Zajímavé byly taktéž postupy při pracích na statickém zajištění, např. při statickém zajištění paláce, kdy palácové stěny byly sepnuty vysokopevnostními lany, tak aby nedocházelo k dalšímu rozestupování zdiva.

Autor textu: **David Krámer**, prezident spolku Polypeje, 2023

Obnova severovýchodní bašty.

Konzervace hradní kaple a koruny jižní palácové zdi.

Sanace paláce a parkánu – původní stav.

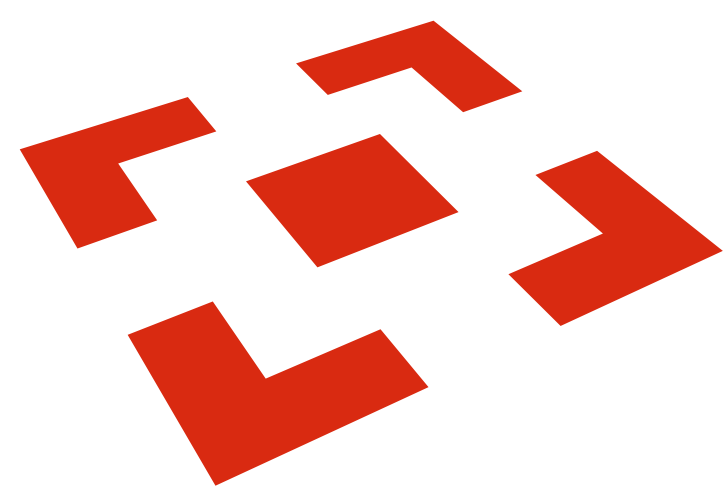
Konzervace paláce.

Obnova a konzervace předsunutého opevnění.

Sanace paláce a parkánu – po obnově.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Křídlo

Hrad Křídlo (k. ú. Brusné, okres Kroměříž, Zlínský kraj) byl vystavěn v období kolem poloviny 14. století a k jeho opuštění došlo ve druhé polovině následujícího věku. Jeho zříceniny najdeme v západní části Hostýnských vrchů, na výrazném skalnatém návrší v blízkosti Bystřice pod Hostýnem.

Na zřícenině hradu probíhají od roku 2006 dílčí záchranné práce, zaměřené na konzervaci nadzemních částí architektury (vstupní věž, kruhová věž, úseky hradeb,...). Hrad je soukromým majetkem. Práce byly zahájeny z iniciativy NPÚ a vlastníka z důvodu havarijního stavu zřícenin brány a válcové věže.

Ohledně aktivit na hradní zřícenině nebyl ustanoven žádný spolek, záchranné práce zde probíhají na základě dobré spolupráce a důvěry mezi vlastníkem a NPÚ. Motivací byla havarijní situace některých cenných částí hradu, navíc výrazně poškozených vývratem stromů při víchřici v roce 2001. NPÚ práce organizuje v podobě workshopů, v rámci kterých jsou prováděny dokumentační a konzervační práce. Těchto prací se účastní profesionálové i amatéři se zájmem o kulturní dědictví. Majitel hradu hradí náklady na materiál, související se stavebními pracemi. Práce jsou prezentovány v rámci komenotvaných prohlídek pro veřejnost.

Cílem prací je zde kultivovaná záchrana nejohroženějších částí zříceniny a bezpečný přístup návštěvníků do jejího areálu. Památka by měla být zachována v důstojném stavu, bez výrazných novodobých úprav a zásahů (přístřešky, provozní objekty a podobně).

Motivací majitele pro konzervaci hradu byla především návaznost na práci předků a také obnova a záchrana reliktní, které z hradu zbyly pro příští generace. Motivací je i nadšení ze stávajících a možných budoucích zjištění o historickém vývoji hradu, které poodhalí další střípek z mozaiky historie místa.

Z hlediska vztahu s pracovníky památkové péče oceňujeme zejména dobrou úroveň komunikace, vstřícný a profesionální přístup, úroveň znalostí a vědomostí o hradu a jeho historii, zvlášť když práci věnovanou hradu provádí ve svém volném čase.

Autorka textu: **Kateřina Habšudová**, majitelka hradu, 2023

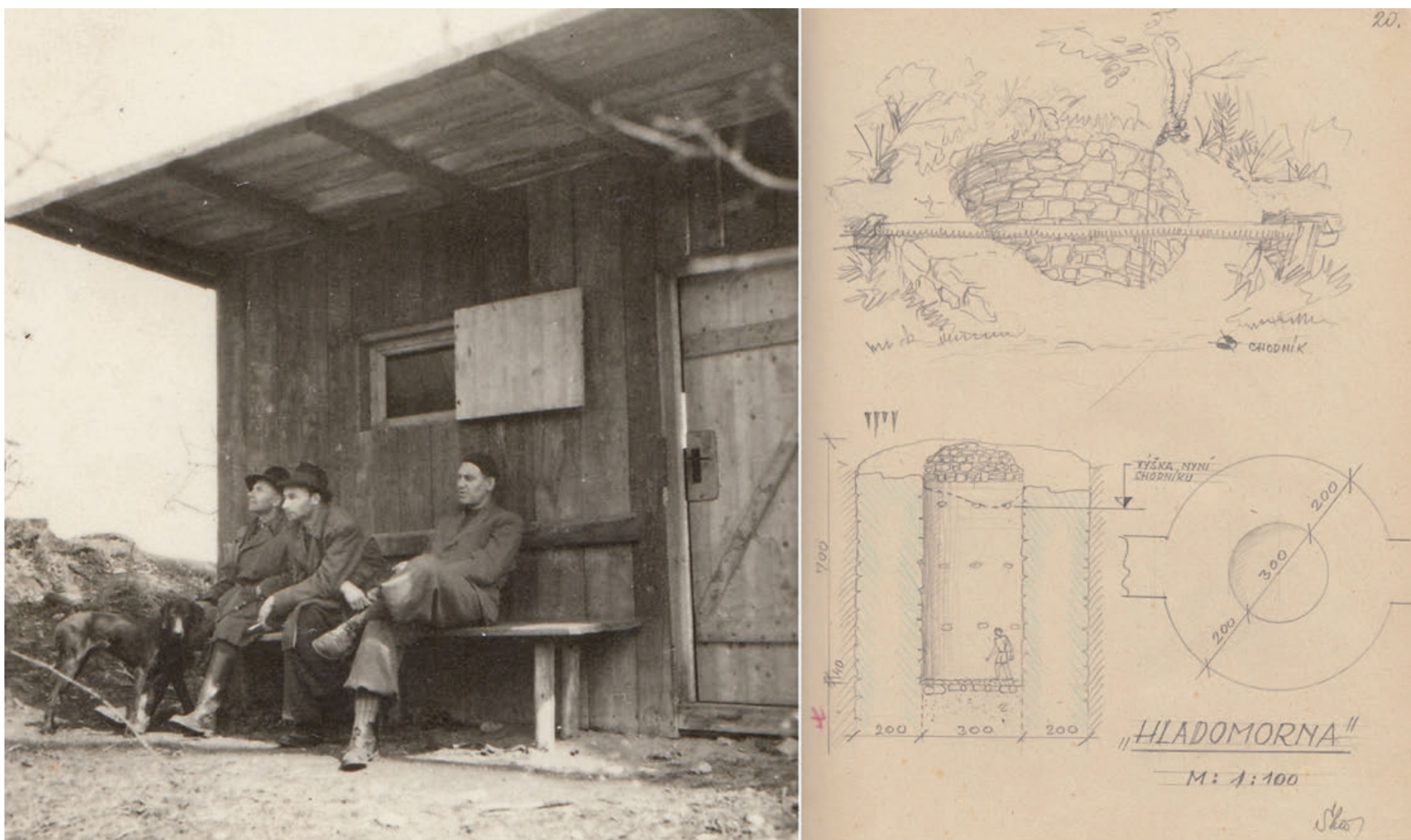
Výrazné, skalnaté návrší se zříceninami hradu Křídlo, na nejvyšším bodě vpravo jsou zříceniny hradního jádra, terasa vlevo nese pozůstatky předhradí; pohled od severozápadu (R. Vlára 2020).

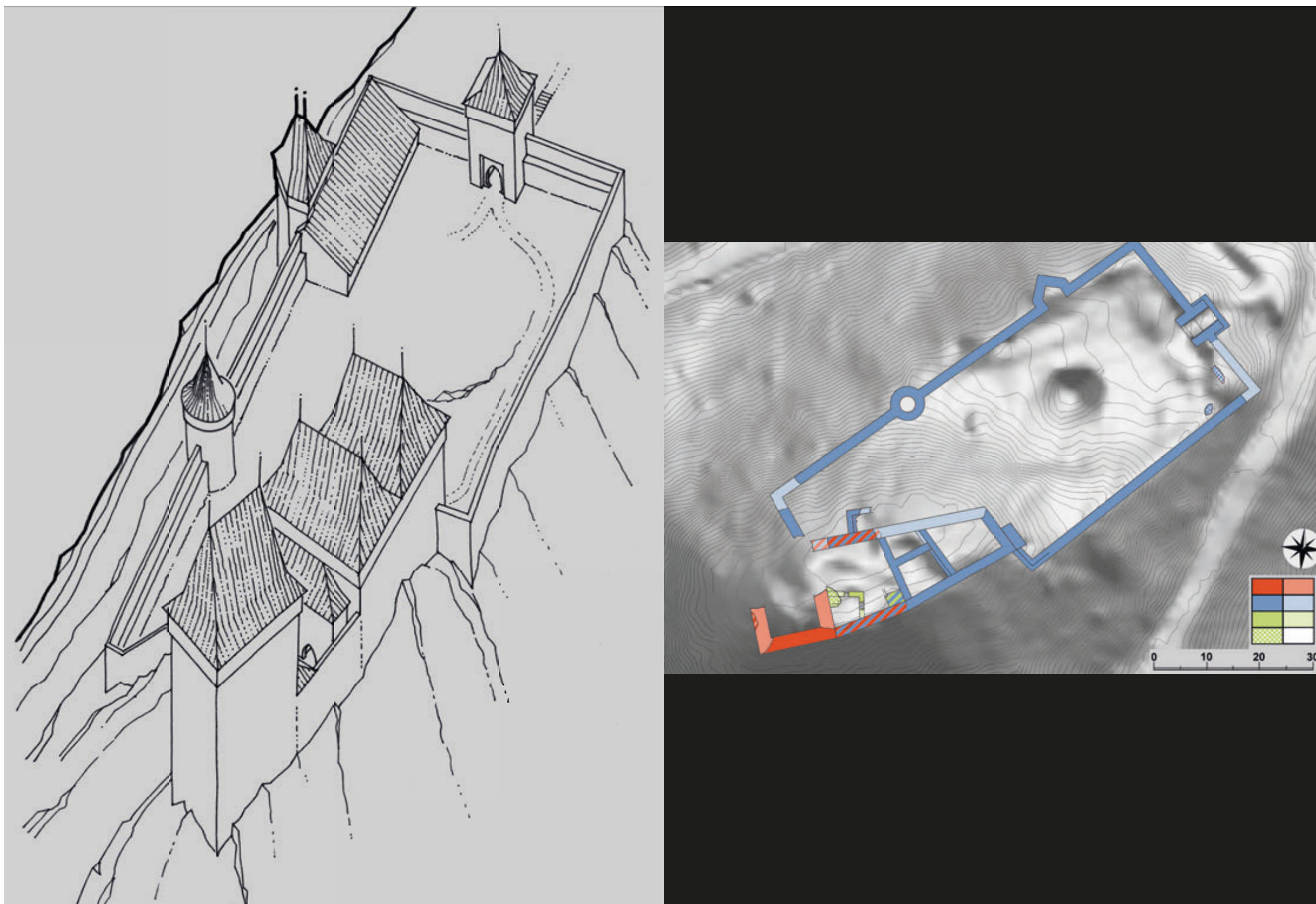
Ukázky prací, provedených na hradě: vlevo zakončované pozůstatky vstupní věže, vpravo terénní schodiště, zpřístupňující hradní jádro. Práce jsou zaměřeny výhradně na záchrano ohrožených partií zříceniny a pro její bezpečnější zpřístupnění, bez vzniku případných parazitních staveb (R. Vlára 2010).

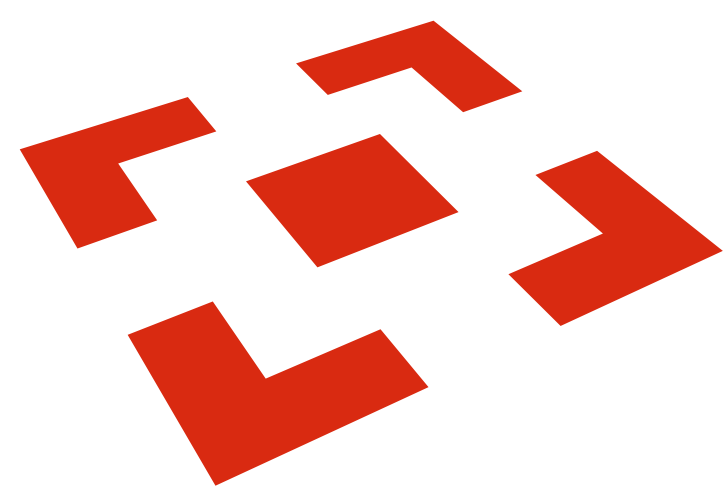
Skupina pracovníků, podílejících se na záchraně zdiva válcové věže na předhradí; jsou mezi nimi profesionální památkáři i nadšení milovníci historie (R. Vlára 2007).

Zájem o poznání hradu Křídlo je doložen už v první polovině 20. století, kdy tehdejší majitel V. Zbořil, prováděl v areálu výkopové práce. Jako zázemí pro dělníky zde nechal postavit dřevěnou boudu (vlevo, R. Slovák 1954), po 2. světové válce byly některé odkryté části hradu zaměřeny, jako například válcová věž (vpravo, R. Slovák 1954).

Záchranné práce, prováděné na hradě od roku 2005, přinesly řadu nových poznatků, které jsou podkladem pro aktuální, přesné zaměření areálu (vpravo; A. Fojtík – R. Vlára 2020) i rekonstrukci stavební podoby hradu.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Starý Světlov

Zříceniny hradu Starý Světlov (k. ú. Podhradí u Luhačovic, okr. Zlín, Zlínský kraj) jsou situovány v západní části hlavního hřebene Vizovických vrchů, poblíž lázeňského města Luhačovic. Hrad, spojený s významným rodem pánů ze Šternberka, byl vystavěn v první půli 14. století, v roce 1517 se připomíná jako pustý.

Část záchranných prací byla provedena už v roce 2013, navázat na ně se podařilo až v roce 2021, od té doby pokračují až dodnes.

Motivací pro zahájení záchranných prací se stala rychle postupující devastace některých nadzemních částí architektury hradu. Popud k akci vzešel od starosty obce Podhradí, pana Františka Koudelky (v katastru obce hrad leží), na způsobu a rozsahu prací se pak obec dohodla s NPÚ, územním odborným pracovištěm v Kroměříži.

Na záchranných pracích se zde nepodílí žádný spolek, práce jsou prováděny malou odbornou firmou, financovanou z veřejné sbírky, kterou obec pro tyto účely vyhlásila. Dále z rozpočtu obce a pomocí finančních darů z okolních měst a obcí. V letech 2013, 2021 a 2022 došlo ke konzervaci části hlavní i parkánové hradby s bránou a pozůstatků hradního paláce. Pro kvalitu provedených prací byla akce záchrany hradu Starý Světlov dvakrát nominována na Cenu Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro.

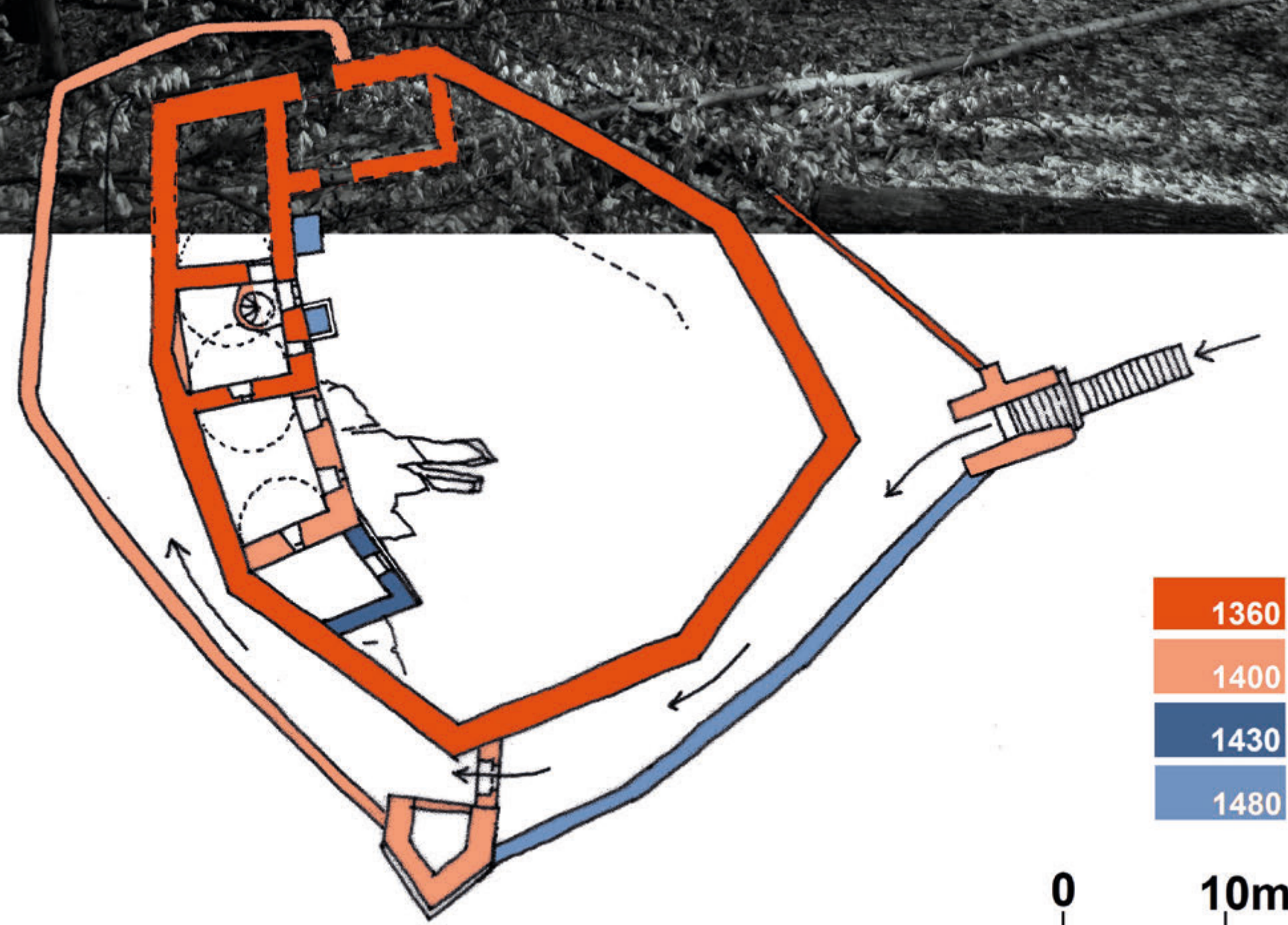
Autor textu: **František Koudelka**, starosta obce Podhradí, 2023

Výsledkem snahy všech zúčastněných je citlivá konzervace zdiva a důstojná prezentace zříceniny významného hradu, ukryté v lesním prostředí. Není zde plánováno zřizování žádných novodobých staveb, či zařízení, které by prostředím památky narušovaly (2022).

Část účastníků záchranných prací v areálu paláce; dokumentační práce zajišťuje NPÚ (stavební část) a Muzeum Komenského v Přerově, (archeologie), vlastní záchranné práce dlouhodobě provádí firma M. Petrůje (2021).

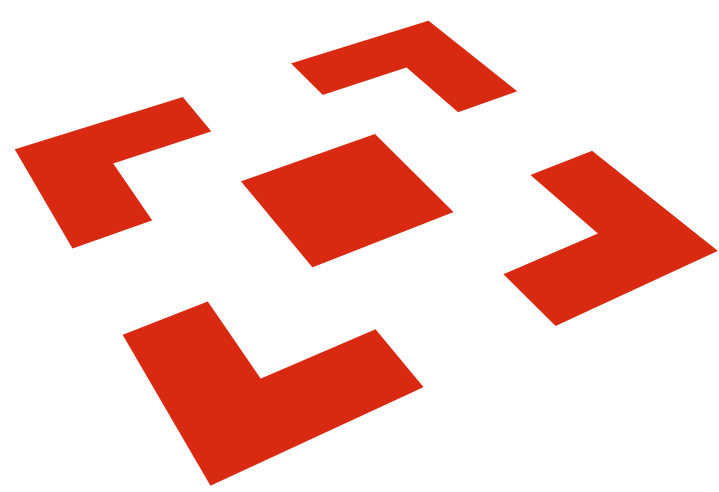
V roce 2013 byly na hradě Starém Světlově započaty záchranné práce, které měly za cíl především dokumentaci a stabilizaci zanikajícího zdiva. Díky těmto aktivitám se rovněž podařilo shromáždit velké množství informací o stavebním vývoji a podobě tohoto hradu; nahore – pohled na hradní jádro před zahájením prací (2006), dole – půdorys hradního jádra s označením předpokládaného stáří zdí (2023).

Pohled na zříceninu hradní brány, téměř zničené pohybem návštěvníků po svahu; nalevo stav po vyčištění zdiva, vpravo tatáž partie po konzervaci a instalaci terénního schodiště, které ochrání památku a návštěvníkům umožní bezpečný vstup (2013).

Jednoduchý a nenápadný informační systém, instalovaný v areálu hradu, umožňuje návštěvníkovi dobrou orientaci a zprostředkovává mu i základní informace o historii a možné podobě hradu (2020).

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Skály

Archeologický výzkum provádělo v letech 1994 až 2014 Moravské zemské muzeum (MZM), vedoucím výzkumu byl PhDr. Ludvík Belcredi. Na archeologický výzkum muselo být uděleno povolení Ministerstva životního prostředí, neboť lokalita se nachází v prostoru chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy.

Jako vedoucí Archeologického ústavu MZM od roku 1991 jsem chtěl rozmnožit sbírky tohoto ústavu o nálezy z hradního prostředí, neboť ústav se do té doby zaměřoval především na výzkum zaniklých středověkých osad (ZSO).

Důvody, které vedly k výzkumu právě tohoto hradu byly:

- krátká doba jeho existence, pouze mezi léty 1380–1440
- nevelká rozloha, pouze 60x9 až 40 m
- náhlý zánik dával předpoklad dobrých výsledků archeologického zkoumání
- zjištění jeho členění v důsledku jeho ojedinělého umístění mezi skalami.

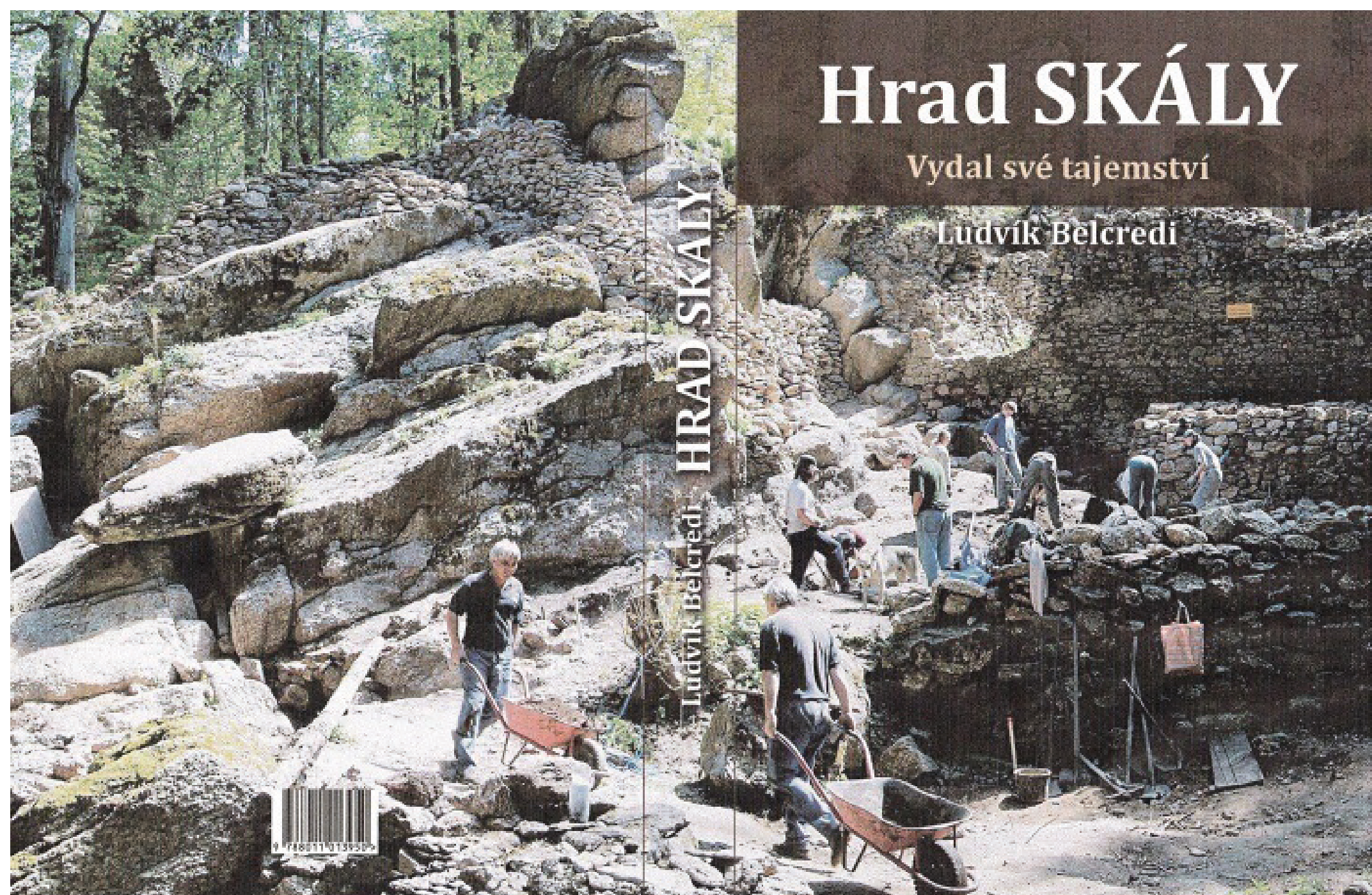
Že jsem se později stal spoluvlastníkem této památky, nehrálo v té době žádnou roli.

Výzkum byl proveden brigádně bez nároků na finanční odměnu. Základem byla zotí členná skupina, která se vytvořila v 80. a 90. letech na výzkumu ZSO Bystřice u Jedovnic. Celkem se na výzkumu vystřídalo 180 lidí, kteří odpracovali zdarma 35.240 hodin. MZM hradilo odlesňování a některé zemní práce strojem. Rozbory nálezů byly hrazeny z grantu.

Archeologický výzkum přinesl komplexní obraz o členění hradu, které do té doby bylo skryto až pod 5 m mohutnou vrstvou závalu. Po výzkumu by však měla následovat stabilizace zdiva, rekonstrukce a prezentace. K tomu je však třeba součinnosti řady dalších institucí, které o spolupráci zatím neprojeví zájem. Přitom rekonstrukce a kvalitní zpřístupnění hradu v tomto případě skýtá mnoho možností a bylo by přínosem především pro okolní obce, neboť hrad je častým cílem výletníků. Stabilizace zdiva je nutná také proto, že turisté nejraději ze všeho používají ke svému pohybu po lokalitě právě zdiva a jen za dobu výzkumu došlo k viditelné destrukci některých, již dříve přístupných částí. Stabilizace zdiva je nutná také v místech, jeho dřívějšího poškození, především obou předsunutých věží.

Vzhledem k použití ortoruly jako stavebního kamene, navíc pojené kvalitní vápennou maltou, nehrozí bezprostřední nebezpečí degradace zdiva. Koruny zdiva byly před případným rozpadem provizorně zabezpečeny naskládáním několika vrstev kamenů. Terén uvnitř hradu i v jeho okolí byl po výzkumu srovnán a byly odstraněny veškeré stopy po výkopech a sondách. Mementem zůstaly jen ohromné hromady kamení připravené k rekonstrukci. Na ploše hradu jsme po výzkumu několikrát provedli odstranění náletů, ale zjistili jsme, že tím jen napomáháme k jejich rychlejšímu šíření. V současné době si vnitřní prostoty hradu bere příroda zpět a zůstávají jen úzké chodníky na jeho projití. Další údržba nemá smysl, pokud nebude provedena rekonstrukce a prezentace.

Autor textu: **Ludvík Belcredi**, vedoucí archeologického výzkumu a majitel hradu, 2023

Závěrečná publikace. 30 let práce na této lokalitě bylo završeno tak, jak má být, vydáním rozsáhlé publikace s názvem „Hrad Skály vydal své tajemství“, která vyšla v listopadu loňského roku.

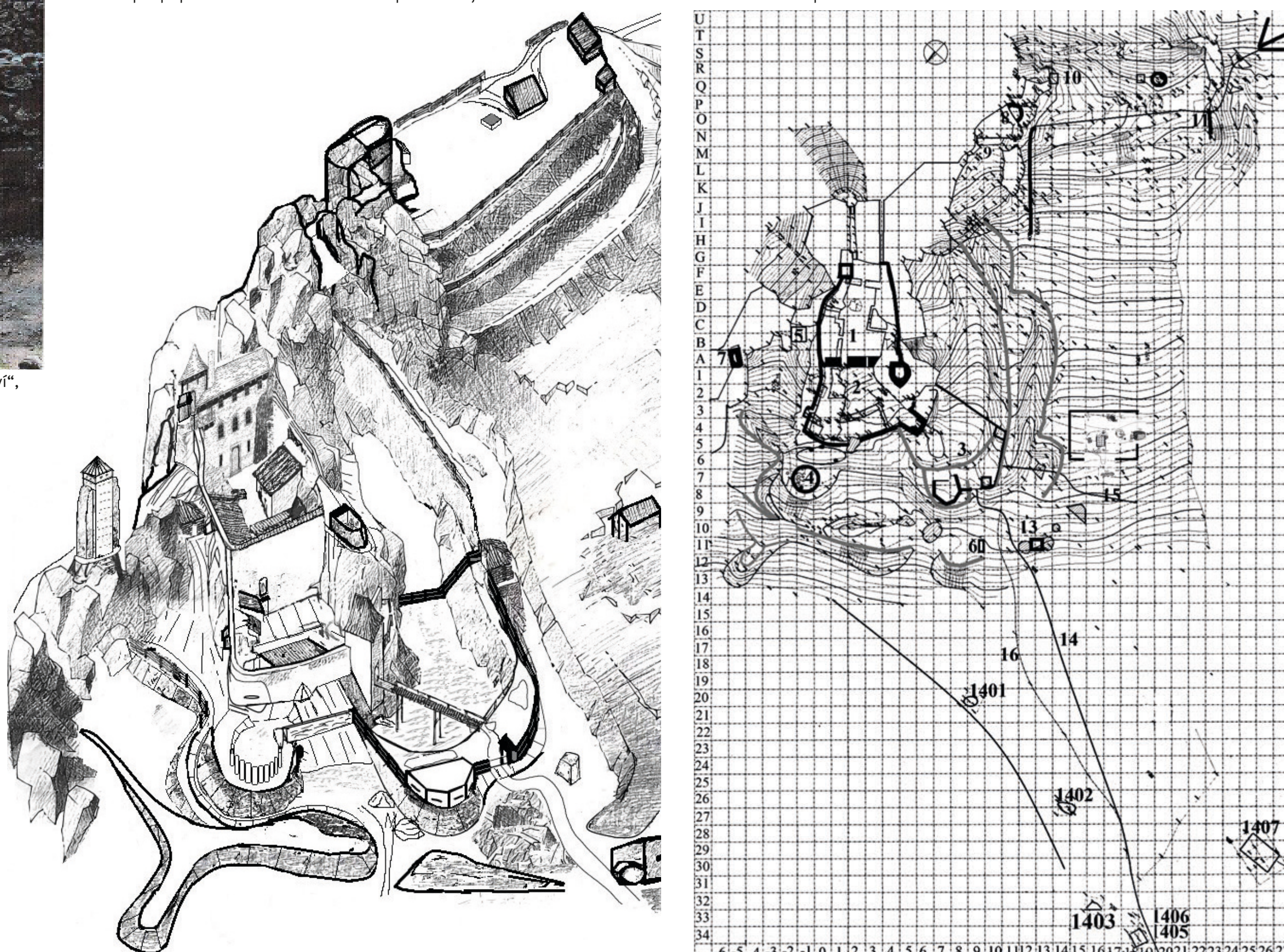
Archeologická exkurze ke zřícenině hradu.

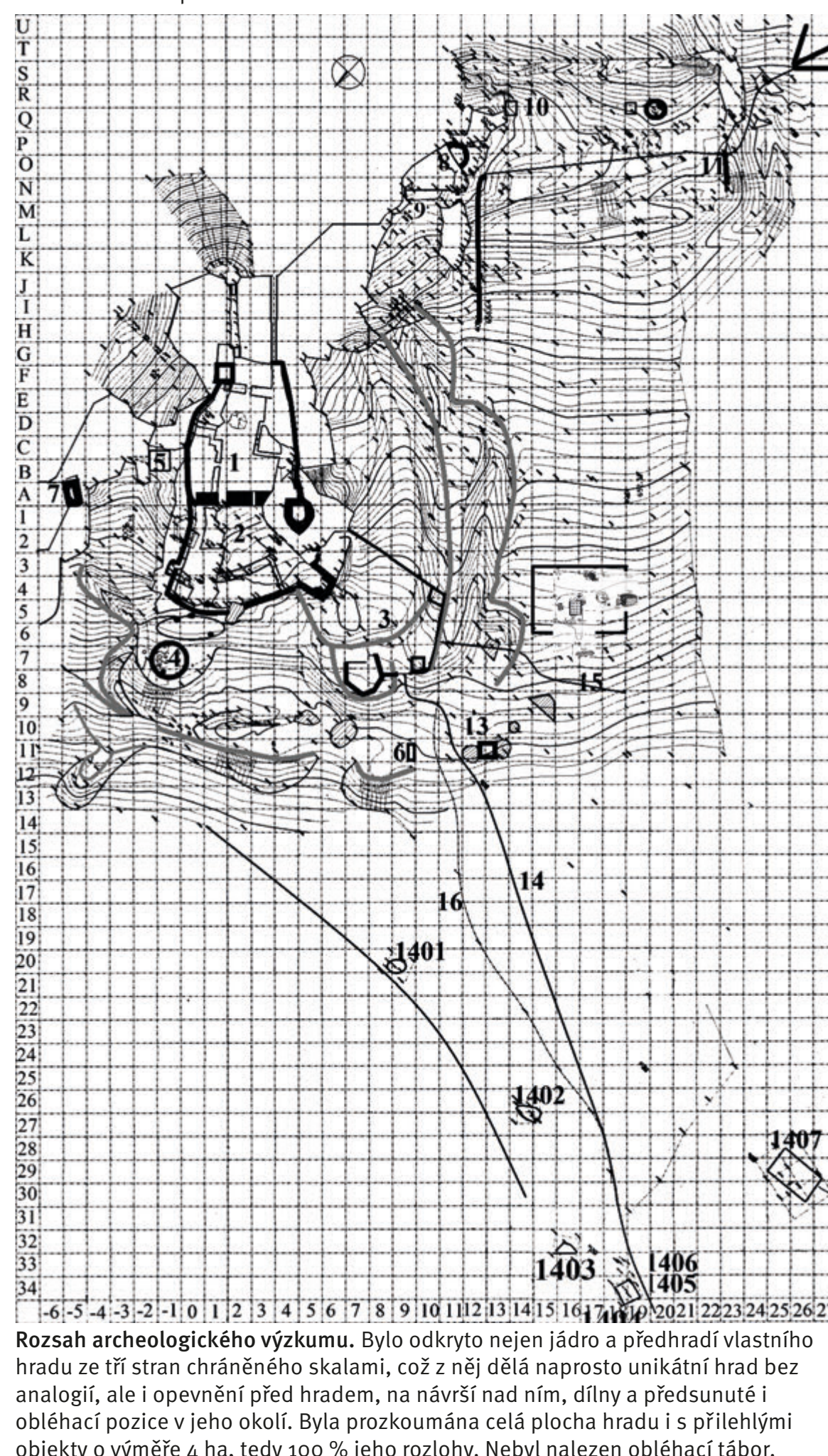
Od sutě k reálné podobě. Před výzkumem na hrad upomínala pouze malá branka sevřená mezi skalami. Stav v roce 1977 a v roce 1997. Průměrná výše závalu uvnitř hradu činila 1,7 m, největší 5 m.

Ukládání stavebního kamene. Během výzkumu byla odvážena pouze suť. Veškeré kameny byly skládány v prostorách hradu a jeho nejbližšího okolí pro případ rekonstrukce. Na obrázku pohled do jádra hradu s náčrtem řešení stabilizace zdiva a prezentace budov.

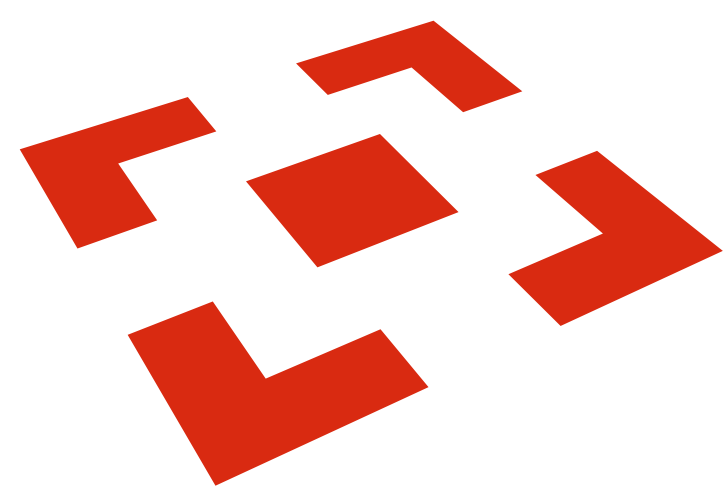

Obrazová rekonstrukce. Vysoce kvalitní poznatky z výzkumu umožnily podrobnou obrazovou rekonstrukci celého areálu. Na tomto základě se pracuje na studii a je možné vytvořit projekt na rekonstrukci a prezentaci hradu, pokud o to někdo projeví zájem. Hrad jsem zkoumal jako archeolog a zaměstnanec MZM, ne jako jeden ze spoluvlastníků. Jako spoluvlastník a vedoucí tohoto výzkumu budu rád na rekonstrukci a prezentaci hradu spolupracovat. Ta je však mimo možnosti nás, jako vlastníků.

Rozsah archeologického výzkumu. Bylo odkryto nejen jádro a předhradí vlastního hradu ze tří stran chráněného skalami, což z něj dělá naprosto unikátní hrad bez analogií, ale i opevnění před hradem, na návrší nad ním, dílny a předsunuté i obléhací pozice v jeho okolí. Byla prozkoumána celá plocha hradu i s přílehlými objekty o výměře 4 ha, tedy 100 % jeho rozlohy. Nebyl nalezen obléhací tábor.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně
nám. Svobody 8, 601 54 Brno

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Templštejn

Zhruba někdy před 15 lety jsem se rozhodl, že bych chtěl koupit nějakou starší nemovitost... Chtěl jsem prostě nějaké pěkné místo blízko domova v pěkné přírodě, kde bych mohl trávit volný čas a realizovat se. Takže to nebyl přímo můj cíl, ale spíše jsem využil příležitosti, co se nabízela a ono to vyšlo.

Templštejn z. s. je dobrovolná, nepolitická a nezisková organizace založená za účelem naplňování společných zájmů, vzniklá transformací z občanského sdružení „Templštejn“. Hlavním cílem spolku je zachování a obnova památkových a přírodních hodnot lokality Templštejn. Spolek má 3 členy a jeho předsedou je vlastník nemovitosti Ing. David Hamza.

Spolek má malé příjmy například z prodeje turistických suvenýrů (pohlednice, turistické známky, nálepky a vizitky, magnetky atd.) a poplatků za provádění, pronájem, drobné příspěvky od návštěvníků atd. Činnosti spolku zajišťuje majitel jménem svém nebo spolku. Vstup do areálu je volný bez vybírání vstupného a z důvodu vandalismu není na hradě ani pokladnička. Případné získané prostředky jsou tak minimálního rozsahu v rozsahu tak cca 20 tisíc ročně. Tyto získané prostředky nepokryjí ani zdaleka nutné objemy na potřebné výdaje, a tak případné další nutné prostředky jsou dotovány z finančních zdrojů majitele.

Některé činnosti v letech 2011 až 2022:

25. 5. 2011 – nabyly právní účinky zápisu do katastru nemovitostí – nabytí vlastnictví Templštejna. Hrad byl v době koupě zarostlý křovím, některé části byly zcela skryté a nepřístupné a zdvo v havarijním stavu. Od počátku jsem si zhruba vytyčil cíle a zásady, jak chci postupovat:

- zachovat maximální možné míře přírodní charakter lokality i zříceniny
- udržovat a regulovat zeleň v ploše hradu
- zachovat volnou přístupnost a maximální průchodnost zříceniny i hradních pozemků, ale současně regulovat pohyb osob zříceninou a omezovat negativní vlivy návštěvnosti a táboření
- minimalizovat výstavbu objektů provozního zázemí. Nutné objekty provést tak, aby byly co nejméně zřetelné a aby byly odstranitelné. V maximální možné míře využívat pro práci přírodní a v lokalitě volně dostupné materiály.
- omezit degradaci a rozpad zdiva.

2011 zahájení úklidových prací, úpravy zeleně, údržba volných ploch atd. – trvá dosud a bude prováděno i v budoucnu.

2011–2012 zpracovány projektové dokumentace a získání všech potřebných povolení – úprava stezek (2012), pomocná provozní budova (2012), stavebně technické zajištění (2013).

2011–2021 výstavba kamenného schodiště do jádra.

2012 zprovozněny internetové stránky hradu www.templstejn.cz.

2012–dosud výstavba stezek a přístupových pěšin po areálu hradu. V současné době je většina areálu zříceniny zprůchodněna.

2013 byla navázána spolupráce s hnutím Brontosaurus ZČ Fénix. Na podzim se konala první víkendová akce. Od té doby se tradičně každý rok koná dvou týdenní dobrovolnicko zážitkový letní tábor začátkem srpna a případně pracovní víkendová akce na jaře nebo na podzim.

2013–říjen 2015 ve spolupráci s MAS Živé pomezí – Krumlovsko – Jevišovicko získána dotace z programu Rozvoje venkova Státního zemědělského intervenčního fondu na vybudování vyhlídkové plošiny a úpravy hradu.

Červenec 2014 vybudována dřevěná budova zázemí v zadním paláci jako základní zázemí pro budoucí práce na hradě.

2014–2019 srovnání vnitřních ploch zadního paláce v souvislosti s výstavbou dřevěné boudy.

2016 za prováděné práce v letech 2013 až 2015 získal Templštejn zvláštní cenu v soutěži „Nejlépe opravená památka Jihoomoravského kraje v roce 2015“ a hlasováním veřejnosti se stal vítězem kategorie Památka děkujíc udílené v rámci soutěže NPÚ Patrimonium pro futuro.

2016–dosud vyklízení a srovnání předního nádvoří.

2016–2019 srovnání a částečné vyklízení severovýchodního nároží jádra.

2017–dosud konzervace nádvorní stěny předního paláce.

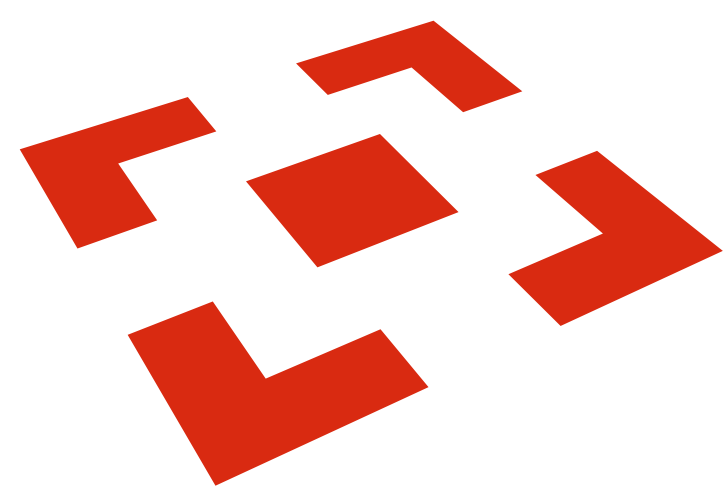
2017–2019 po dobu letních táborů probíhal záchranný archeologický výzkum v místech zásahů do terénu vedený pracovníky Archaia Brno, z. ú. Mimo jiné byl odkryt vstup do jádra u studny a podzemní části brány v místě budovaného kamenného schodiště do hradu. Dendrologicky byla určena doba pokácení stromů na trámy v pilířové bráně do let 1446–1457.

2019 zahájeno dozdivání a konzervace obalové hradby jádra v místě destrukce v sousedství pilířové brány, které probíhá i v současnosti.

2021 zahájena postupná obnova dřevěné vyhlídkové plošiny. V roce 2021 a 2022 byla provedena kompletní obnova nejvyšší vyhlídkové plošiny.

Autor textu: **Ing. David Hamza**, předseda spolku, 2023

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Děvičky

Spolek Památky Pálavy z.s.

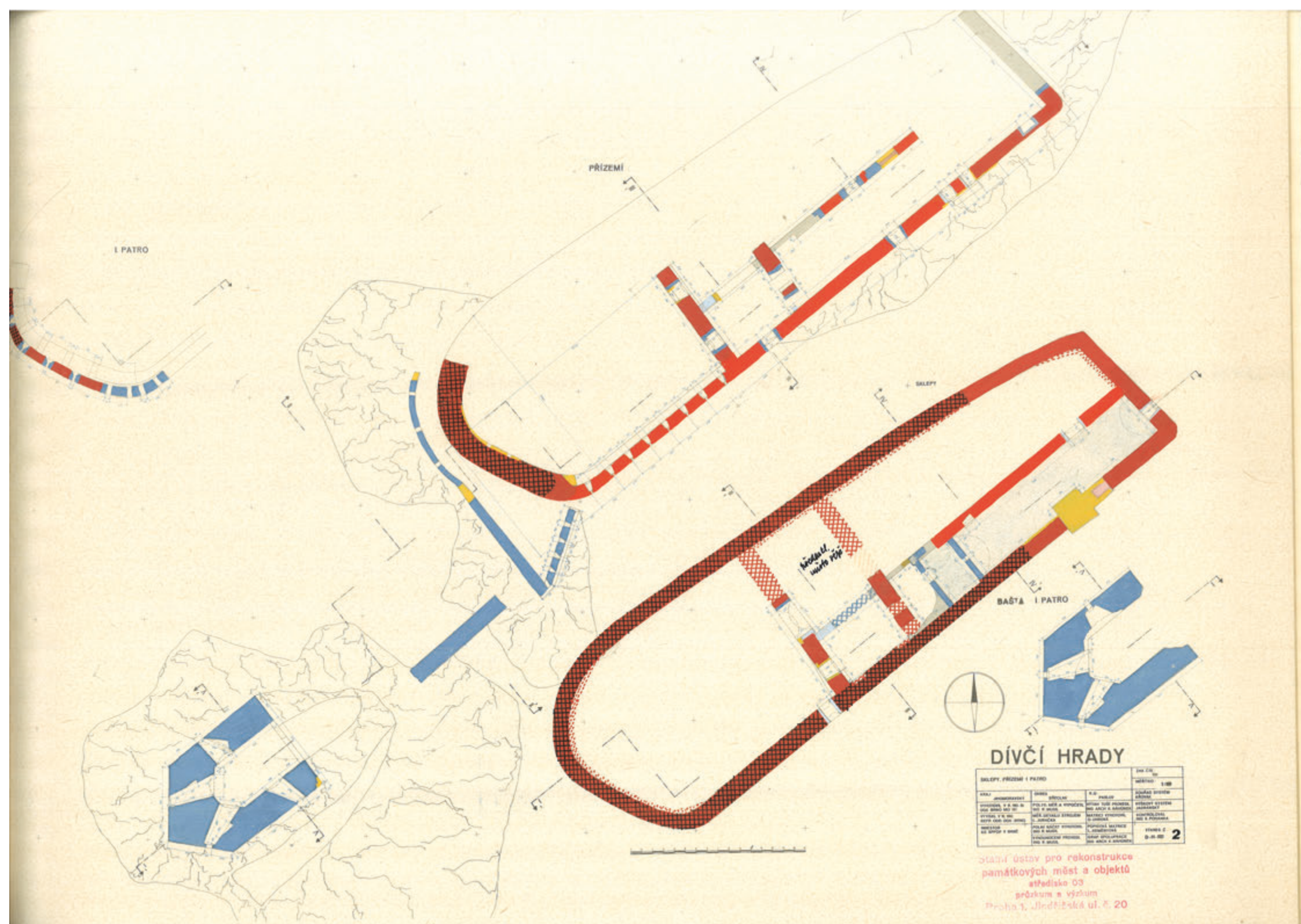
Spolek má aktuálně 10 stálých členů a klade si za cíl nejenom sanaci hradu Děvičky (k. ú. Pavlov, okr. Břeclav, Jihomoravský kraj) v současné podobě, ale i usměrnění návštěvníkého provozu při zajištění ochrany národní přírodní rezervace Děvín, a tím zachování této jedinečné památky pro budoucí generace.

Aktivní práce spolku byly zahájeny v roce 2020, kdy byl zpracován projekt sanace hradu a s povolením Správy CHKO Pálava byly vykáceny náletové dřeviny. V roce 2021 bylo provedeno 3D zaměření hradu, které nám pomáhá, společně s archivními fotografiemi, dopodrobna vypracovávat výkresovou dokumentaci. V témže roce začala sanace hradu, a to západní stěnou s cimbuřím, což bylo rozděleno do dvou etap. Zde se ukázalo, jaké komplikace musíme překonávat, a to v rámci logistiky. Stavební materiál je získáván povrchovým sběrem ze suťových polí. Na tyto sběry jsou svolávány brigády, na nichž se podílí nejenom členové spolku, ale spolupracujeme také s Výchovným ústavem ve Žďáru nad Sázavou a Hnutím Brontosaurus. Ostatní materiál jako voda, písek, pytlovaná vápenná malta, lešení a pracovní nástroje se na hrad nosí ručně od příjezdové cesty, která je vzdálená cca 100 metrů. Sanace západní stěny s cimbuřím byla dokončena v druhé polovině roku 2022 s celkovými náklady 2.600.000 Kč.

Financování probíhá z menší části formou státních a krajských dotací. Hlavní zdroj financování pokrývá výběr vstupného. V loňském roce jsme ještě stihli opravit okenní oblouky v západní stěně paláce směrem do nádvoří, které hrozily zřícením, a to za finanční podpory města Mikulov. V roce 2023 jsme zahájili opravu téže stěny s okny směrem do nádvoří. Následně začneme s opravou dělostřelecké bašty, která se nachází na skalnatém výběžku u hradu. Tato oprava se protáhne do roku 2024, kdy zahájíme doposud největší etapu, kterou bude sanace veškerých hradních sklepů. Spolek také úzce spolupracuje se Správou CHKO Pálava a Lesy ČR, s. p. V loňském roce jsme se například podíleli na dlouhodobém monitorování rorýsů a netopýřů na hradě Děvičky.

Komunikace s památkáři funguje na výborné úrovni. Pravidelně se scházíme na kontrolních dnech a společně konzultujeme všechny postupy. Spolek ze své iniciativy nechal zhotovit 3D zaměření hradu a nechal vypracovat aktuální stavebně historický průzkum. Veškeré výstupy poskytl i památkářům pro jejich budoucí využití. Pro konzervaci hradu spolek využívá firmu Zamazal ml. & spol. s. r. o., která má dlouholetou zkušenost s prací na historických objektech a je mezi památkáři uznávána. Tato firma se podílela například na stavebních pracích státních zámků Lednice, Valtice, Vranov nad Dyjí nebo státního hradu Veveří.

Autor textu: **Martin Kotásek**, předseda spolku, 2023

Zaměření hradu z roku 1965 se stavebně historickým vyhodnocením F. Kašičky.

Celkový pohled na hrad od jihozápadu.

Vnitřní líc jižní obvodové stěny hradu před obnovou.

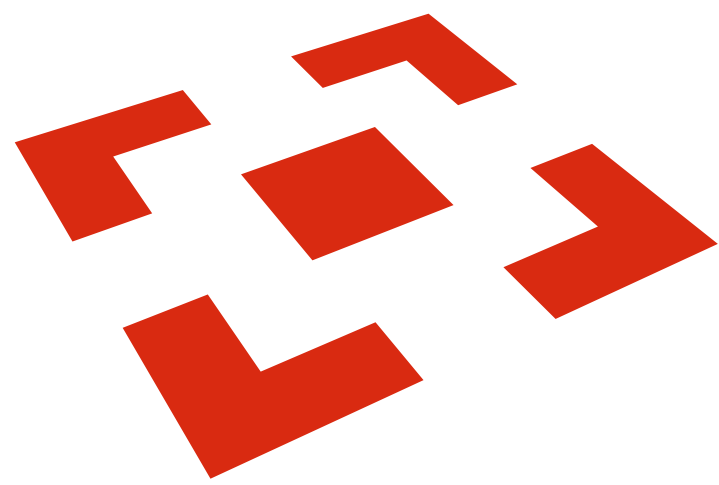

Vnitřní líc jižní obvodové stěny hradu po obnově roku 2021 a 2022.

Výstup 3D scanneru – pohled na vnější obvodovou zeď hradu. Scan objektu byl základem přesného zaměření využitelného pro další práci na přípravě projektu památkové obnovy hradu.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně
nám. Svobody 8, 601 54 Brno

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Rokštejn

K hodnotě archeologických situací nejen na hradních zříceninách

Dnes je hradní zřícenina chápána jako památka s pevně stanovenou hranicí ochrany a s kuturně historickými hodnotami, které mají různý stupeň viditelnosti a jsou obsaženy buď v reliéfu terénu, ve hmotě zdí a jeho prvcích nebo v intaktních tedy původních nenarušených sedimentech vyjadřujících období vzniku, funkce i zániku objektu. Památkovou ochranu takového objektu pak většinou vymezuje vnější hradební pás jako nejvzdálenější výrazný hraniční architektonický prvek. Předpolí hradu nebo tzv. přímé hospodářské zázemí hradu už často k památce nenáleží. Avšak i v tomto, z pohledu památkové péče nechráněném, okolí hradu se skrývá významná složka informací o každodennosti hradního života.

Pokud je hrad centrální a sídelní místo v rámci panství, je primární funkce hradu vnímána jako rezidenční. Druhou výraznou funkcí je projev mocenský a obranný, reprezentovaný fortifikačními prvky. Další funkcí, která spojuje vojenskou i rezidenční, je reprezentativní projev na okolí. Správní funkce pak souvisí s centralizovanou správou panství, která k hradu náleží a z tohoto místa je moc nad panstvím prosazována a vykonávána.

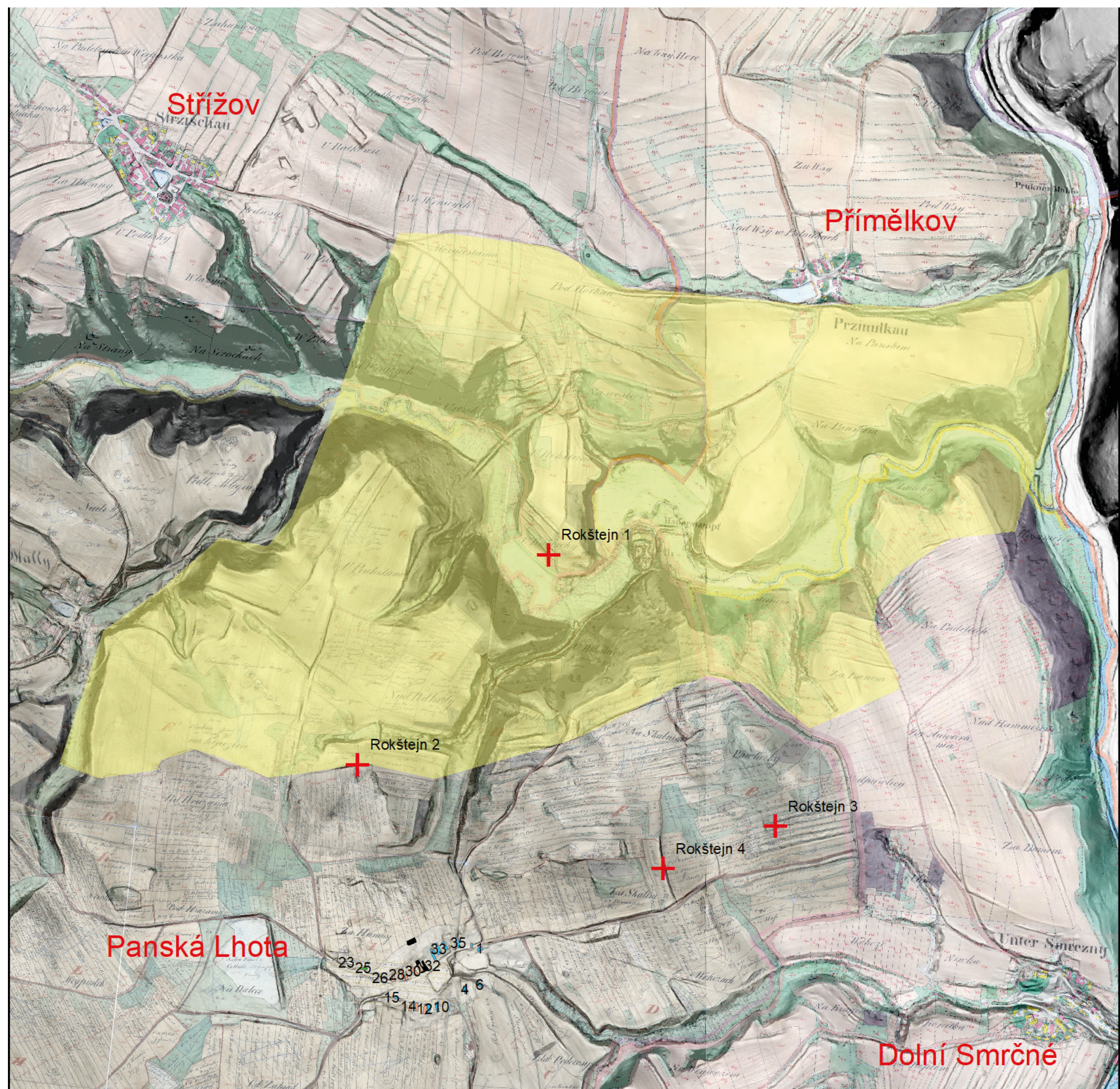
Funkce hradu se snažíme pochopit z kombinace různých druhů pramenů, a to písemných, obrazových nebo hmotných jako tradiční zdrojové základny pro rekonstrukci běžného života i neobvyklých situací, které na sídle samotném nebo v jeho zázemí nastávaly. Hrad stál v krajině na záměrně vybraném místě a tuto krajinu vymezenou hranicí panství, které bylo jeho hospodářským zázemím, ovládal.

Hradní stavební parcela se nachází v místech ostrožen vyvýšených, ale i snížených ve zvlněném terénu krajiny, nebo na vyvýšených dominantách kopců, ale stále je vkomponovaná do osídlené krajiny. Hrady mimo základní sídlení strukturu plní jako dominantní funkci vojenskou, nikoliv centrální a správní, a dohlíží na dálkové cesty. Nebo je dominantní funkce rezidenční s vazbou na volnočasovou kratochvilnou zábavu a hrad je využíván pro své umístění v loveckém revíru. Dominantní funkce hradu ovlivňuje vzhled jeho zázemí za hradbami. Tzv. přímé zázemí hradu je jeho nejbližší okolí, které je vymezené nejbližší zemědělskou půdou okolních sídel (vesnic, městeček). Změny prováděné v přímém zázemí hradu souvisí úzce s provozem hradu samotného.

Přímé hradní zázemí mohlo mít formu zemědělská krajiny a pole byla z hradu osívána. Při vzniku panských hospodářských dvorů se starost o zázemí přesunula do nich, ale zemědělská krajina v okolí hradu zůstala. Půda byla rozměřena do parcel, které mohly být následně rozděleny mezi sedláky okolních vesnic po zániku hradu nebo až po zániku hospodářského dvora. S nárůstem vlastního hospodaření se v okolí hradů objevují i rybníky. Z provozních objektů jsou zde mlýny a v různé vzdálenosti od hradu i hospodářské dvory jako samostatně stojící objekty nebo jako nově vkomponované stavby např. do vesnic. Vše je ovlivněno především geomorfologií krajiny a možnosti toto zázemí měnit. Tato přeměna v sobě tedy skrývá mnohovrstevný zápis v rovině architektury a zároveň urbanismu krajiny od založení hradu po současnost stejně jako přeměny lidských aktivit v sedimentech a v nich uložených faktů o každodenním životě na hradě a v jeho okolí.

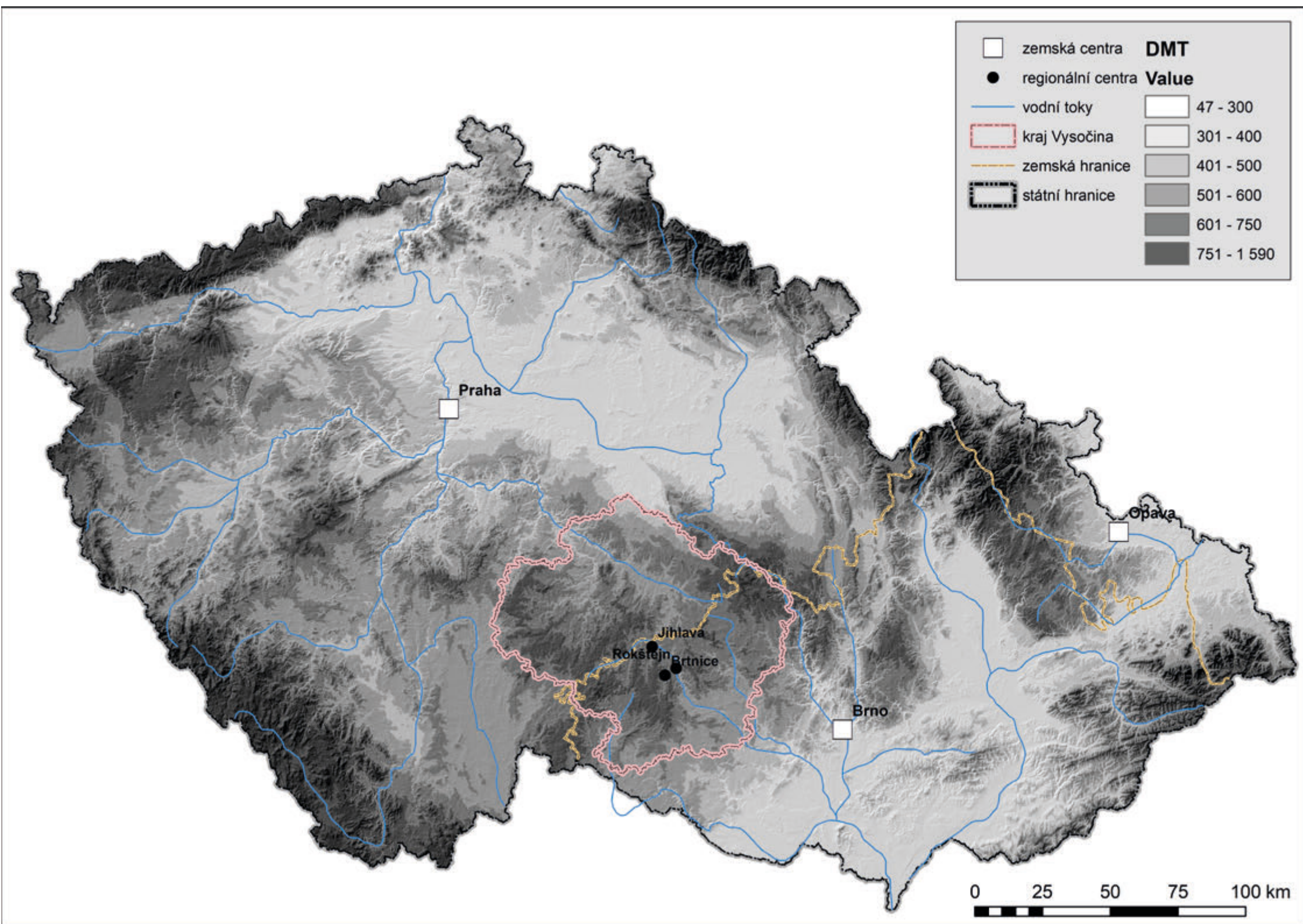
V archeologických situacích vlastního hradního jádra i jeho nejbližšího okolí byly dosud sledovány zejména náhlé události, často představující jejich obléhání. Ty v krajině zanechávají více či méně zřetelné stopy po postavení obléhatelů. Obléhací postavení vymezují areál boje o opevněné sídlo a v takto vymezeném prostoru, jsou dochované stopy po využití zbraní obránců i obléhatelů. Potenciál archeologických situací je ale vyšší a v případě jakýchkoliv zásahů je nutné jej pokud možno maximálně vysledovat.

Autorka text: **Jana Mazáčková**, vedoucí archeologického výzkumu, 2023

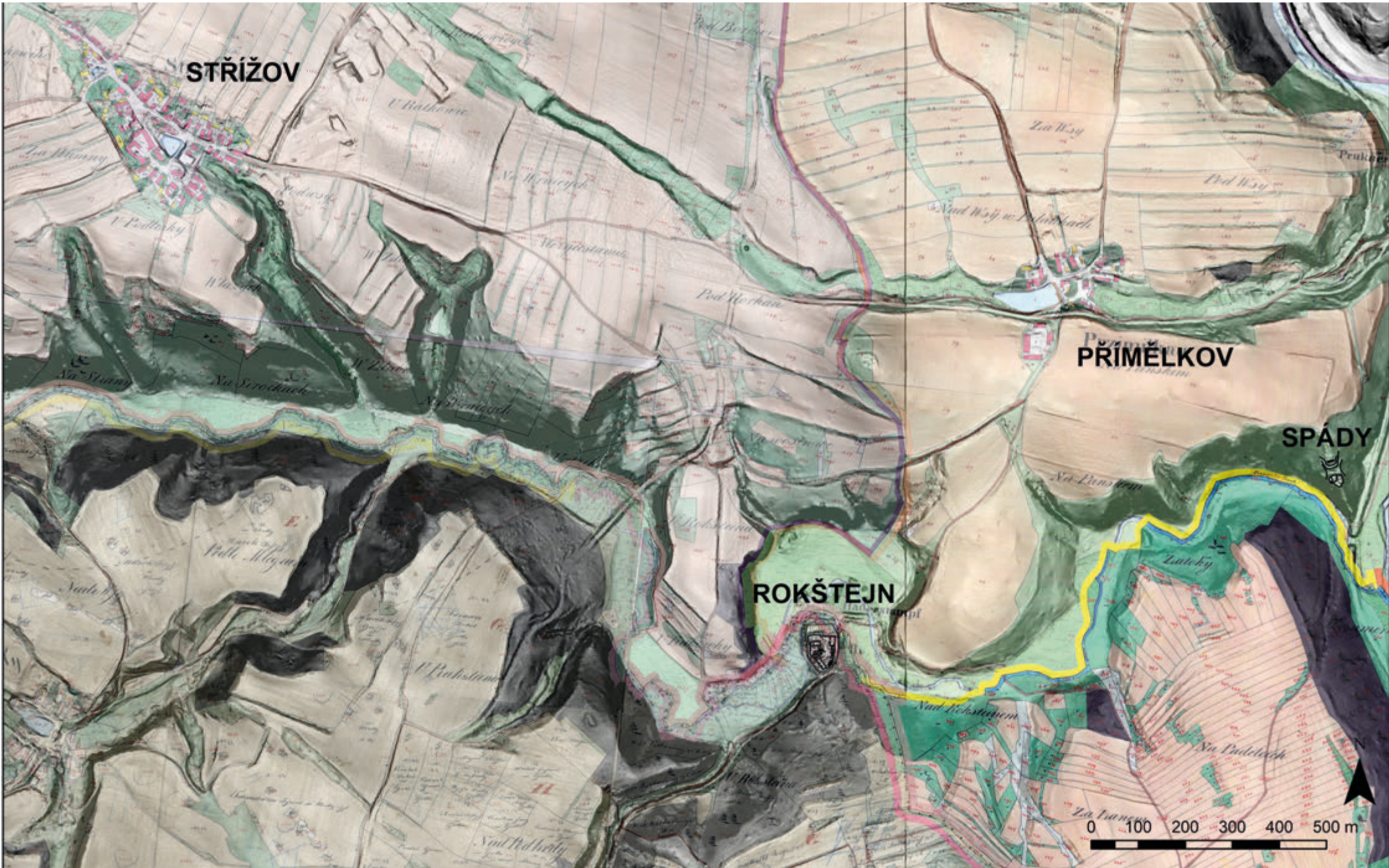

Žlutá plocha: zrekonstruováno původní tzv. přímé hospodářské zázemí hradu Rokštejn, ze kterého se vyvinulo zázemí hospodářských dvorů, v případě jejich zániku přešlo na sedláky z okolních vesnic, křížky Rokštejn 1-4 představují odebrané vzorky z bázi mezních pásů/parcelních hranic, které se v tomto regionu ukotvují s kolonizací v rozmezí let 1180-1210, případně jsou mladší data jako vzorek Rokštejn 1 až rok 1538 související s přerozdělováním zázemí hradu mezi sedláky; podložení indikační skicou případně povinnými císařskými otisků pro katastry Panská Lhota, Strážov, Dolní Smrčné, Přímělkov, v rámci intravilánu Panské Lhoty zobrazeny čp. sedláků lánků nebo půl-lánků zmiňovaných v urbáři roku 1538.

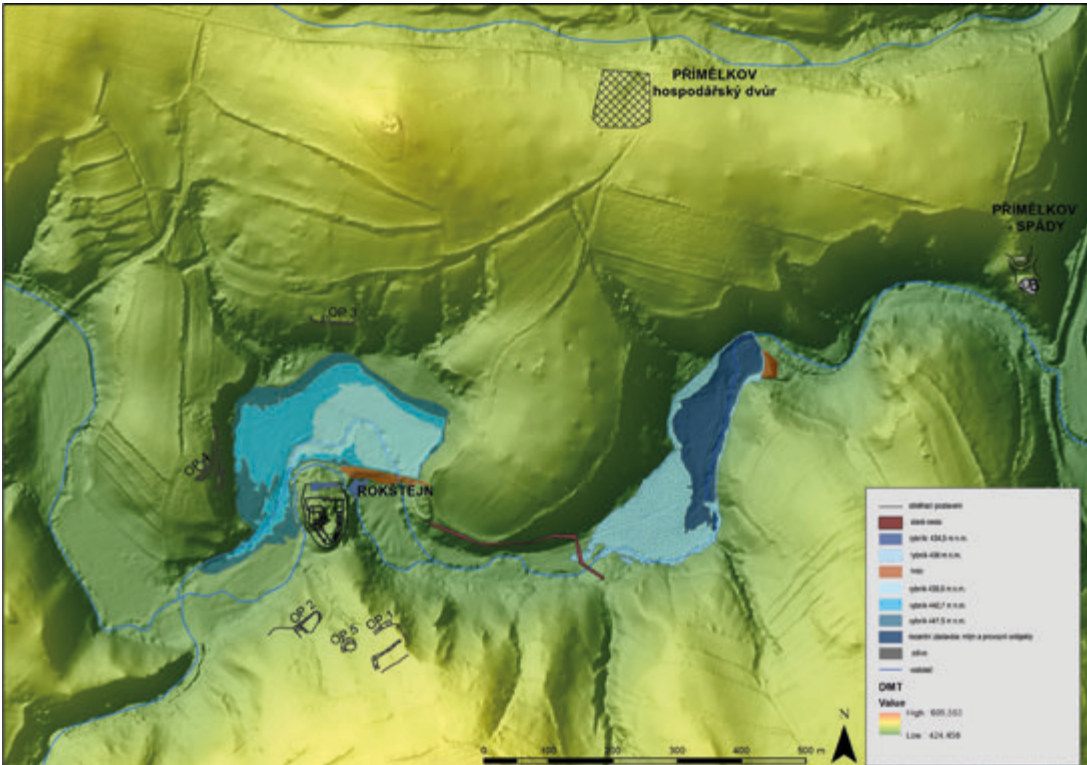
**Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně
nám. Svobody 8, 601 54 Brno**

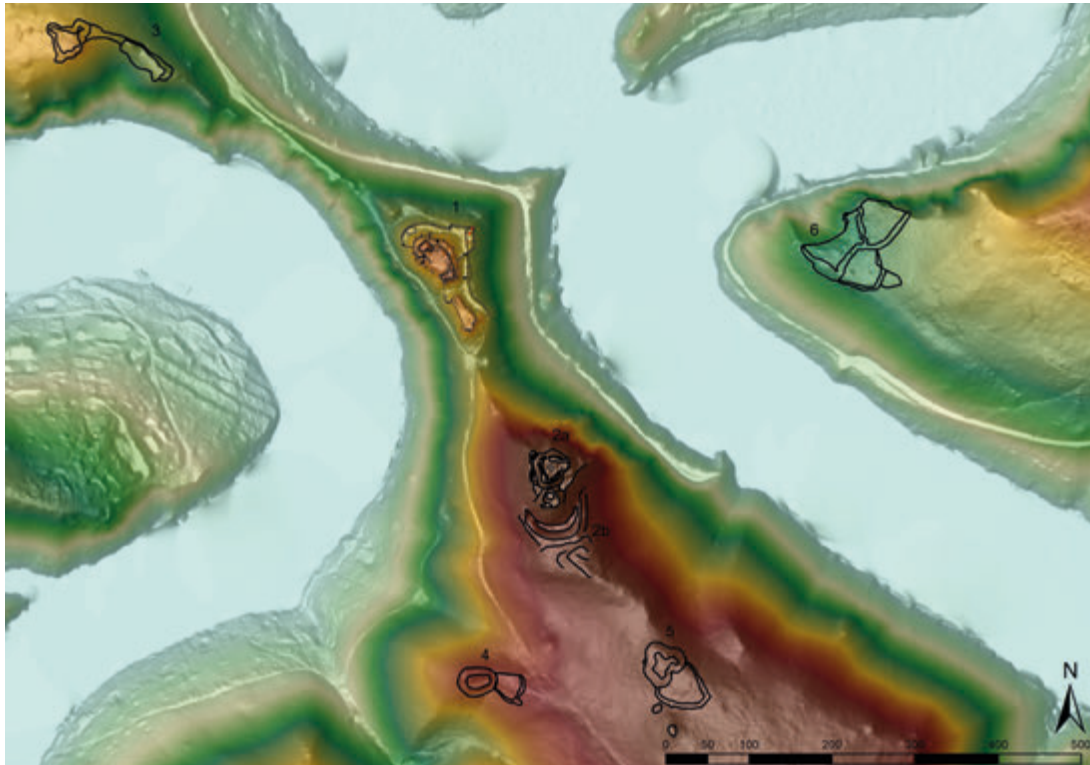
Pohled do údolí řeky Brtnice s hradem na svažujícím se skalnatém ostrohu.

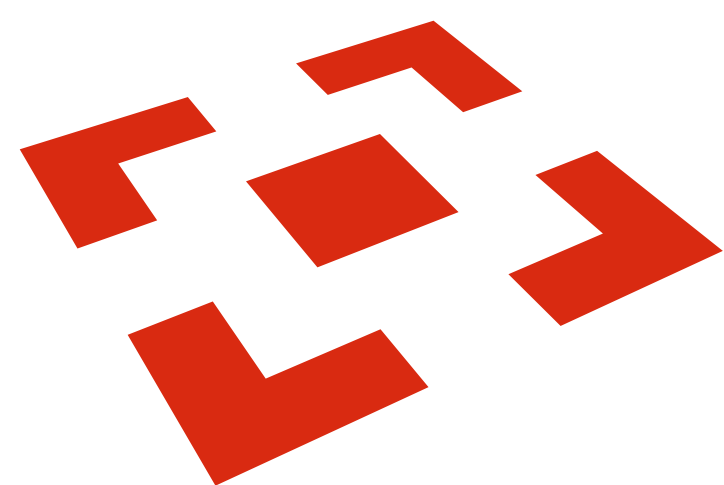
Porovnání kartografických podkladů a antropogenního reliéfu: přeložení indikační skici případně jen císařských otisků na antropogenní reliéf krajiny. Krajina je změněna zemědělskou činností, mezní pásy vznikaly od dob kolonizace dynamicky s měnícím se katastrem vesnic a zakomponování zanikajících struktur z hradního zázemí, které bylo postupně připojeno k vesnicím (katastrům) v jeho okolí. V případě hradu Rokštejna se jedná o rozšíření katastrů vesnic Strážov, Přímělkov, Panská Lhota a Dolní Smrčné. V bývalém hradním zázemí vznikají kolem roku 1538 podle urbáře i terénních dat C14 nové mezní pásy, dochází k přepracování a přeměně krajiny v nejbližším původním hospodářském zázemí hradu.

Zobrazení antropogenních reliktů v okolí hradu Rokštejna a rekonstrukce rybníčních ploch, rybníky vznikly v okolí hradu v 15. století a zanikly před II. vojenským mapováním, OP (obléhací postavení), podložení digitálním modelem terénu.

Hrad Rokštejn s vymezením minimálního perimetru bojového areálu definovaného hradem a předsunutým opevněním a v terénu viditelnými reliktů obléhacích postavení 1 hrad, 2a předsunuté opevnění, 2b zemní reliktů v předpolí předsunutého opevnění, 3-6 obléhací postavení.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Role spolků při obnově hradních zřícenin

Zřícenina hradu Nový Šaumburk

Spolek hradu Nový Šaumburk byl založen v lednu 2021 a v současné době má 10 členů. Aktivita kolem záchran hradu začaly v roce 2019 s podporou obce Podhradní Lhota. Ve spolupráci s NPÚ, ÚOP v Kroměříži bylo navázáno na starší dokumentaci, ve které byla shrnuta široká problematika památkové hodnoty, aktuálního stavu a potřeby odborné a účinné péče o zříceninu hradu Nový Šaumburk (Zubříč).

Cílem spolku je záchrana a péče o kulturní památku jako celku. Stále více času bychom také rádi věnovali péči o samotné okolí a předhradí hradu, jehož součástí jsou krásné valy, příkopy, hradní rybníček a v neposlední řadě také zbytky vápenické pece z období výstavby hradu. V plánu je i vyzkoušet a aplikovat některý z druhů experimentální archeologie.

Financování záchranných prací je:

- ze sponzorských darů
- z grantu Nadace Občanského fóra v rámci programu Opomíjené památky
- z dotace obce Podhradní Lhota

Na hradě členové spolku a dobrovolníci ročně odpracují cca 650 hodin. Mimo to jsou aktivity rozvíjeny i formou propagace a zvýšením povědomí o hradu Nový Šaumburk mezi širokou veřejností.

Jako spolek máme při záchraně hradu výbornou spolupráci s památkáři Národního památkového ústavu, ÚOP v Kroměříži. Veškerý způsob záchranných prací je průběžně konzultován a zároveň pečlivě dokumentován. Na základě této spolupráce probíhají na hradě společné pracovní workshopy v průběhu celé sezóny. Na těchto workshopech dochází k předávání zkušeností ze strany památkářů, což vede ke zkvalitnění výsledné práce a dodržení postupů památkové péče.

Sohledem na zjištěné historické stavební materiály na lokalitě věnujeme pozornost vápenné maltě a jejímu výslednému chování. Složení vápenné malty držíme stejné. I tak jsou výsledky kvality různé, a to hlavně v závislosti na roční době zdění (červen–září) a v průběhu zimy. Vápno používáme nehasené a hasíme sami. Významným a v hradním prostředí ojedinělým je nález typáře Zikmunda z Bítova, který pocházel z vladyckého rodu a od roku 1412 se uvádí v souvislejší řadě zmínek jako purkrabí na hradě Šaumburku (tj. Novém Šaumburku), a to až do roku 1420. Zikmund se mezitím stal zástavním držitelem hradu a panství.

Každá záchrana kulturní památky je svým způsobem jedinečná. A to jak svým rozsahem, způsobem, ale i přístupem všech, kteří se na ni podílí.

Autor textu: **Tomáš Třetina**, předseda spolku, 2023

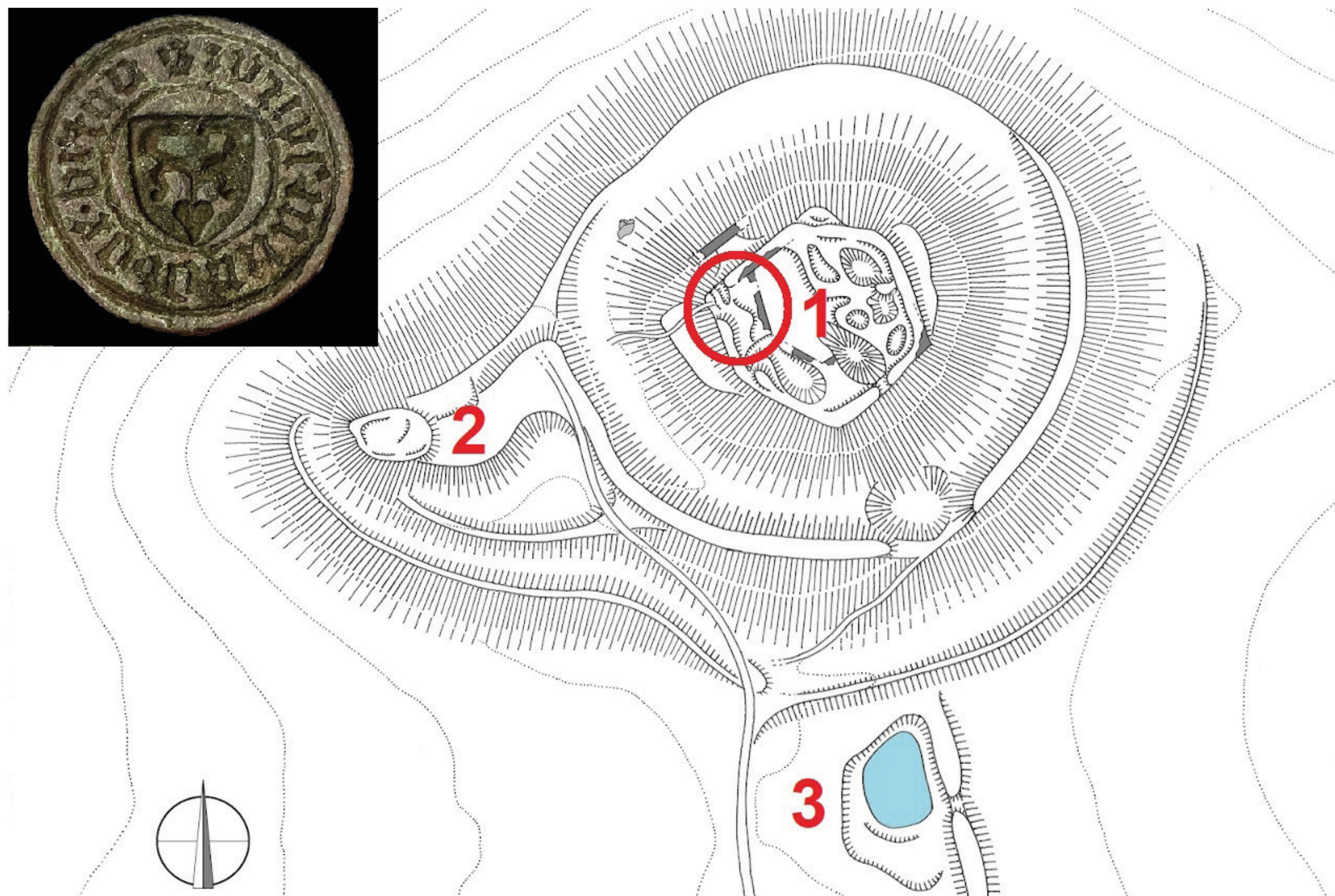
Na konci každé sezóny pořádá spolek na hradě hojně navštěvovanou besedu pro zájemce, na které jsou prezentovány výsledky průzkumných i konzervačních prací (T. Třetina 2022).

Severozápadní část hradního jádra se zakonzervovanými zdmi po sezóně 2022 (T. Třetina 2022).

Celkový pohled na zříceninu hradu Nový Šaumburk od jihovýchodu (T. Třetina 2021).

Půdorys areálu zříceniny, 1 – hradní jádro, 2, předhradí, 3 – předpolí s rybníčkem, červeným kroužkem je vyznačeno místo, kde probíhají od roku 2021 záchranné práce; vlevo nahoře je fotografie mimořádně cenného nález – typáře Zikmunda z Bítova z první poloviny 15. století (T. Třetina - R. Vrá 2023).

Průběh konzervačních prací v severozápadním koutě nádvoří; na práci se podílejí členové spolku, nadšenci i pracovníci NPÚ (archív spolku 2021).